

BURGENLAND¹

ÍZLÉSESEN, gonddal és nagy hozzáértéssel készült szép kötet, rövidre fogott, tömör jellemzése egy országrész jó félezredéves művészi fejlődésének, majd az egyes műemlékek történeti ismeretése, itt-ott a mi eddigi tudásunkon messze túlmenő, új kutatások eredményeivel s végül 80 táblán 160 kép, maguk az emlékek jórészt elsőrangú fényképfelvételében bemutatva; — ez Dagobert Frey könyve: az elszakított Nyugat-Magyarország első összefoglaló tudományos, de egyben a nagyközönséghez is szóló műemléktopográfiája.

Hát kellett ez nekünk? Még nincs tíz éve, hogy nyugati szomszédunk rátette kezét erre a gyönyörű országrészre, zöldelő mezőire, erdőkoszorúzza hegyvidékeire, festői regényes középkori váraira és barokk kastélyaira, még fájnak az elszakítással ütött sebek, még él a porbahullott magyarság érte mozdult utolsó erőfeszítésének emléke s a politikai foglalás nyomán ma itt a második lépés, nem kevésbé súlyos politikai tett: a kulturális elcsatolás. Nem a jelené és a jövődóé, — a múltunk birtokbavétele. Újabb seb, baráti kéz adta, kétszeresen fáj. De ha országunk történeti egységének széthullása — kinek-kinek temperamentuma szerint — a múlton elmerengő keserű fájdalomra, dacos, elszánt akarásra vagy a jövődót építő realpolitikai elmélyedésre késztet, a kulturális elcsatolás kell, hogy arcunkba kergesse a vért, felgyújtsa a szégyen pírját homlokunkon. Mert a politikai szétdarabolás, főként éppen Nyugat-Magyarország elvesztése, hibánkon kívüli végzettségű csapott le ránk, de Dagobert Frey könyvéért, — a magyar kultúra emlékeinek első hivatott méltatásáért osztrák részről és osztrák-német szemszögből — igenis mi vagyunk a felelősek. Merjünk már egyszer a lelkiismeretvizsgálás óráján szembenézni a kíméletlen igazsággal s valljuk be nyíltan, hogy ez a könyv nem jöhetett volna létre ebben az úttörő formában, ha nem kellett volna évtizedes mulasztások hiányait pótolnia s nem lehetett volna oly jelentőségű kultúrpolitikai tett, ha a megelőző generációk boldog problémánélküliséggel birtokban ülő magyarsága elvégezte volna a tudományos feltárás sokszor fáradságos, sokszor áldozatokat kívánó, de gyümölcsöző munkáját.

Hogy ez a könyv nyugati szomszédunk politikai mohóságának újabb bizonyítékaként megjelenhetett s hogy ez első összefoglalást rövidesen követni fogja a nagy tudományos apparátussal készült részletes feltárás az „österreichische Kunsttopographie“ programba

¹ Dagobert Frey: Das Burgenland. Seine Bauten und Kunstschatze. Herausgegeben vom Kunsthistorischen Institut des Bundesdenkmalamtes. Wien, 1929.

vett egyik legközelebbi köteteként, azon nincs mit csodálkoznunk. Még kevésbé azon, hogy benne évszázados kultúránk művészi emlékei, mint az osztrák-német tartomány sajátos helyi művészetének megnyilatkozásai látnak napvilágot s értelmezhetők — szinte önként adódóan — ilyen szellemben még akkor is, ha ez az alap gondolat csak a sorok közül volna is kiolvasható. A németiség ily irányú expanzív törekvéseit már eléggé ismerjük, ha egyébről nem, a rendkívül elterjedt és népszerű „Blau Bucher“ sorozat egyik legújabb kötetéből, amely „Deutsch-Südost“ címszó alatt az elcsatolt Felvidékről s Erdélyből közöl tájképi felvételeket — nem is burkolt politikai propaganda célzattal. De ha ki is kapcsoljuk a messzebbmenő politikai célt, s ha Frey könyvének tisztán csak tudományos érdemét mérlegeljük, akkor is fel kell eszmélnünk egy pillanatra. Ismerjük s csak a legnagyobb tisztelet hangján említhetjük a bécsi műtörténeti iskola mélyen szántó, új utakat nyitó munkásságát és széleskörű érdeklődését figyelemmel kísérjük s intó és követendő példának állítjuk az österreichisches Bundesdenkmalamt működését és nagyszabású kiadványait. S minthogy a tudomány haladásának egyik útja ismeretlen új anyag feltárása s legfőbb sarkalló ereje a kutató elé meredő kérdőjel: megértjük és méltányoljuk Bécs ama törekvését is, hogy mohó érdeklődéssel veti magát az újonnan szerzett tartomány ismeretlen műemlékeire és műkincseire. Annyival is inkább, mert a legújabb magyar kutatás ismételten rámutatott a magyar és osztrák művészet kapcsolataira és kölcsönhatásaira középkori művészetünkben éppúgy, mint a barokkban, ahol a stílusfejlődés problémái — főként a XVIII. század építészetében — a magyarországi emlékek ismerete nélkül meg sem oldhatók. Az osztrák kutatás tehát, még ha a legnagyobb tudományos objektivitás határai közt marad is, — elsősorban új anyagot vár a magyarországi emlékektől saját problémái tisztázásához. Hogy aztán az anyag feltárásában s még inkább értékelésében a saját érdekei és saját szempontjai érvényesülnek, ez csak természetes. Az új anyag eddig nem volt számára hozzáférhető, az érdeklődés és nem csekély áldozatkészség első bizonyóságaként ma itt a kész könyv a szövetségi műemlékhivatal művészettörténeti intézetének kiadásában s rövidesen követni fogja a többi is.

Mit állítsunk mi szembe Dagobert Frey könyvével, amely ily messzehangzóan, ily egységes képben s ily meggyőző erővel hirdesse, hogy az a föld a mi földünk, az a kultúra a mi kultúránk, át meg átszöve a magyar élet, a magyar szellem ezernyi szálával s műemlékei — még ha egy részükben nem is magyar kéz alkotásai s nem is a sajátos magyar formaalkotó fantázia megnyilatkozásai — a mi művészi múltunk beszédes emlékei? Talán a Vasárnapi Újságban, Ország-Világban s egyéb folyóiratokban elszórt dilettáns elmefuttatásokat? Talán a Magyarország vármegyéi és városai című népszerű vállalkozás megfelelő kötetében közölt jószándékú, de tudományos mértékkel nem mérhető ismertetéseket, amelyekre pedig — sajnos — még a mai kutató is kénytelen támaszkodni? Avagy talán Gerecze Péter műemléklajstromát, amely a beléfkettett óriási munka minden elismerése mellett is monumentális iskolapéldája annak, hogyan nem szabad

műemléktopografiát készíteni? S mit állítsunk szembe a szakember és laikus számára egyaránt mindennél beszédesebb, nagyszerű képanyaggal? Talán Hány Gyula és Dörre Tivadar hangulatos tusrajzait az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben c. vállalat kötetiből? Hiszen Dagobert Frey kis könyve — ha jól összeszámoljuk — egy csapásra több ismeretlen műemlék elsőrangú fényképét közli, mint amennyi az egész magyar műtörténeti, vagy a művészet emlékei közötti dilettánskodó irodalomban eddig megjelent Nyugatmagyarországról, ideszámítva a könyveket éppúgy, mint az időszakos kiadványok illusztrációit. Közli pedig — természetesen — a tíz évvel ezelőtti magyar helynevek teljes elmellőzésével oly nevek alatt, amelyek láttán a szakembernek is, hacsak nem germanista, nem egyszer földrajzi szótárhoz kell fordulnia, hogy megtudja, mi rejlik ez idegenül hangró helynevek mögött.

Pedig Frey könyve e kis formai hibán túlmenőleg sem mentes minden elfogultságtól. Mindjárt bevezető soraiban világosan csendül fel az egész mű alapakkordja:

„Das Burgenland ist altes Grenzland der deutschen Besiedlung« die nach dem Zurückdrängen des Magyarenansturmes in den Schlachten an der Unstrut und am Lechfeld bis über das Leithagebirge und den Neusiedler See vorgedrungen war. Die letzten Ausläufer der Alpen bildeten den natürlichen Schutzwall gegen Osten« der durch eine Burgenkette fortifikatorisch ausgebildet wurde, die in Wiener Neustadt ihren Stützpunkt hatte. Hievon sind noch mittelalterliche Bauanlagen in Scharfenegg und Hornstein am Leithagebirge, in Forchtenstein am Rosaliengebirge« in Landsee auf den Höhen über dem Stoobertal, in Lockenhaus« Bernstein und Schläining in den Gtinsler Bergen und in Güssing erhalten. Viel umstritten, wechseln sie oftmals ihre Zugehörigkeit und strategische Aufgabe. Die Türkengefahr im XVI. und XVII. Jahrhundert gibt ihnen noch einmal erhöhte Bedeutung und bedingt ihre fortifikatorische Umgestaltung und ihren Ausbau. So gehören die Burgen dieser deutschen Grenzmark neben den oststeiermärkischen zu den bedeutendsten Österreichs.“

Ehhez alig kell kommentár. Mert oly állítás, hogy Fraknó, Léka, Borostyánkő, Szalónak és Hémetújvár — hogy csak a főbbeket említsük — Bécsújhelyre, mint erődítési központra támaszkodó védelmi vonala volt a németységnek a kelettel szemben eredetileg is, a középkorban is, nemcsak a XVI. és XVII. századi török veszedelem idején, csak a mai politikai adottságtól és aspirációktól elhomályosított ítélettel kockáztatható, megfelelkezve még arról is, ami néhány sorral alább magából a közölt idézetből is kiviláglik, hogy hiszen a magyarság e nyugati várvonalával szemközt ott állott párhuzamosan Keletsteierország várláncolata. A részletekbe menő történeti bizonyítás e helyen nem a mi feladatunk; Csánki Dezső nagy történelmi földrajzából az adatok bőségét idézhetnők. Szerencsére az emlékek részletes ismertetéséből a történelmi múlt meg nem másítható igazságával — akarva, nem akarva — úgyis kitűnik, hogy Nyugatmagyarország e részben még középkori várainak urai és építtetői egytől-egyig magyar oligarchák és magyar mágnások voltak: a Németújváriak és a Fraknoi grófok, a Kanizsaiak, Nádasdyak, Erdődyek, Batthyányak, később az Esterházyak, akiknek jó okuk volt éppen a szomszédos nyugattal szemben is védekezni. Hasonlóképp magyar urak számára épültek ez országész

barokk kastélyai, s magyar mecénások bőkezűségéből emelkedtek XVII—XVIII. századi gazdag templomai és kolostorai. Már pedig, ha az alkotó kéz e szomorú korszakban non is a miénk, aminthogy az egész XVI—XVII. század folyamán a szomszédos Ausztria építészében is a Lombardiából északra vándorolt olasz mestereké a döntő szerep, palléroktól felfelé a császári udvar építészéig, a környezet, a helyi módosulások s főként a mecénás személye és igényei szervesen kapcsolják ez emlékeket a magyar kulturális múlt egészébe. S hogy e múlt fejlődése — szerényebb keretek közt bár — lépést tarthatott a nyugattal még akkor is, amidőn a magyar alkotó génusz elhanyagolt \$ amikor a magyarság — az évszázados harcokban anyagi és szellemi erői fogytán — nem termelhetett ki magából nemcsak európai, de más korok magyar mértékével sem mérhető művészegyéniségeket, ez a világosan szemlélhető tény éppen a magyar mecénások kulturális igényeinek legfényesebb bizonyítéka s egyben történeti értékelésének legbeszédesebb kritériuma. Ha a XVII. században olasz építészeket hívnak be az Esterházyak a kismartoni kastély építéséhez, csak az Alpokon túli egész osztrák és délnémet terület példáját követik. Ha a XVIII. század folyamán a bécsi „Hochbarock“ vezető mestereit juttatják nagyszabású megbízásokhoz magyar urak és magyar főpapok, csupán a korrallal haladó legmagasabb művészi igényekről tesznek tanúságot. Ahol ily igények nincsenek, oda egy-egy nagy európai stílusáramlat hullámai nem csapnak át. Ahol viszont ez áramlatok jelentkezését megfigyelhetjük, ott a közösség vagy vezető egyesek kultúrájának korszerű egyúttaladása a nyugattal — ha szerényebb is — el nem vitatható, s ha az alkotó kéz idegen, a kulturális hovatartozást a mecénás személye dönti el. E tény felett a múlt ismeretében Frey maga sem tud elsiklani s ezért könyvéből, melynek alapkoncepciójára a közölt bevezető sorok elég meggyőző világot vernek, mint nagy felkiáltójelek ütköznek ki lépten-nyomon magyar urak és magyar főpapok nevei, meggyőző tiltakozásként a kulturális múlt birtokbavétele ellen.

Egyelőre — sajnos — úgyis csak e nevek beszélnek. A játszmát itt már elvesztettük; az elfoglalt hadállásokat, amelyek az előttünk járó nemzedék mulasztásaként különben is védtelenek voltak, lépésről-lépésre kell majd kemény munkával visszahódítanunk. És vigyázzunk jól, tekintsünk figyelmesen körül, mert Frey könyve, mint jelenség, nem egyedülálló. Nemrég mutatott rá Genthon István egy alapos felkészültséggel írt tanulmányban, mint követeli a maga számára Bécs középkori képtáblafestészetünk javarészét. A románok a legelőkelőbb francia szakfolyóiratban ismertetik erdélyi templomaink rejtett műkincseit az oláh kultúra emlékeiként. A csehek rég megkezdték nagy apparátussal, új fényképezéssel és széleskörű levéltári kutatással az elcsatolt Felvivék műemléktopográfájának munkálatait, amelyből — tudtunkkal — az ősi koronázóvárosnak, Pozsonynak szentelt két kötet kéziratban nagyrészt már készen is várja a nyomdafestéket. Legújabbban pedig ismét Bécs érdeklődik egyre türelmedenebbül munkára készen barokk-művészetünk emlékei után, amelyek a csonka hazában még nekünk maradtak. Már előreküldte első hímeit, már kopogtat a

magyar főúri és főpapi levéltárak ajtaján s bebocsátást kér, hogy a néhány éve megindított módszeres magyar kutatástól napfényre hozott gazdag anyagon fellelkesülve maga vegye kezébe — ha nem is az egész munkát — az őt legjobban érdeklő problémák megoldását.

A tudomány nemzetközi; monopóliumok itt nincsenek. Minden kutatónak szabadságában áll, sőt az egyetemes érdek szolgálatában éppen saját legbensőbb elhivatottságából folyó kötelessége, hogy egyéniségének, érdeklődése irányának s felkészültségének legmegfelelőbb területeket vegye munkába, bárhol találja is — országhatárokon innen vagy túl — az anyagot. De ha a nemzetközi viszonylatokon s egyetemes célokon belül lehet szó sajátos nemzeti tudományról, úgy a művészet-történet elsősorban ilyen, akárcsak a többi történettudományok. Mert hiszen egy nép, egy faj, egy nemzet, egy kulturális közösség legbensőbb lelke nyilatkozik meg az alkotásokban, akárcsak nyelvben és költészetében s a nagy európai stílusáramlatoknak épp e faji és nemzeti közösségek érzelmvilágának, sajátos lelkiségének s formalkotó fantáziájának megnyilatkozása adja sokszínű változatait. Ez a felfogás élt már csirájában, bár a műtörténeti tudomány akkori fejlődési fokához mért kultúrtörténeti és romantikus probléma-állásban az első magyar műtörténész-generáció lelkében is, amelynek három vezető egyénisége, Henszlmann Imre, Ipolyi Arnold és Rómer Flóris a művészi múlt emlékeiben elsősorban a nemzet monumentális történetét látta, a „honi műrégészet“-et, mint sajátos nemzeti tudományszakot művelte s mint ilyet iktatta a történelem és irodalomtörténet mellé harmadiknak a nemzeti művelődés tényezői közé. És amikor a mai nemzedék a háború előtti két évtized rendszertelen kalandozásai után visszatér a nagy úttörők szelleméhez, hogy bővült látókörrel, módszeres európai felkészültséggel s fokozott érdeklődéssel forduljon művészi múltunk emlékei felé, a feltárás munkáját nem engedheti át másoknak. Sem egyéni kezdeményezőknek, sem intézményes szervezet idegen tagjainak. Mert ha ez emlékek a magyar alkotó szellem megnyilatkozásai, ha bennük a magyar genius loci tükröződik az egyetemes európaiság arculatán, úgy legbensőbb lényegük s a nemzeti múlt egészében elfoglalt helyük és jelentőségük is csak e kultúrközösség tagjának és örökösének fog igaz valójában feltárulni, akkor a tanulmányozásukból leszűrt eredményeket a hazai tudományosságnak kell rendszerbe foglalnia, a nemzeti kultúra jelene és jövője számára értékesítenie, s akkor első feltárásuk is a magyar kutatás joga és kötelessége.

De nem engedheti át a feldolgozás munkáját sem, legyen az akár egy szintetikus gondolatra épült konstrukció, akár a részletkebe menő rendszeres műemléktopográfia. Jól tudjuk, hogy az előbbi a koronája minden kutatásnak, tudjuk azt is, hogy a szellemi tudományok fejlődése minden fokon meghozza a maga sajátos szintézisét, aminthogy a pozitivisták részletkutatások nyomába lépő új idealizmus követeli is az új szempontú, nagy összefoglalásokat. De teljes meggyőződéssel valljuk azt is, hogy a szintézis, amely több, sőt alapjában más, mint adattömegek pusztán láncrafüzése, csak módszeresen tisztázott, biztos történeti adatok pillérei fölé ívelő gondolatrendszer lehet s következőleg az addig feltárt s kritikailag is helytálló részletadatok ismere-

tében azt is, hogy a magyar műtörténeti kutatás — hacsak nem akár hamis illúziókra, ingatag talajra, történeti tényekkel nem igazolt megérzésekre légvárakat építeni — még nem érett meg e nagyvonalú összefoglalásra. Fejlődése szinte egy-két évtizeddel maradt el a rokon szellemi tudományoké mögött s tán ma különösen hangzik, de világosan megfigyelhető, hogy középkori művészetünk behatóbb tanulmányozásában csak úgy, mint a renaissance vagy barokk emlékeinek feltárásában éppen akkor érkezett az európai értelemben vett módszeres felkészültséggel folyó részletkutatáshoz, amikor a történelem és irodalomtörténet a pozitivista részletekbe merülő s már-már azokban elsekélyesedő célkitűzéseken felülemelkedve az új idealizmus szellem-történeti áramlatában talált üdítő megújulásra, az egésze irányuló, átfogó szempontokra.

Ezért emeljük föl szavunkat a további részletkutatást szolgáló rendszeres magyar műemléktopográfia megindítása mellett.

A gondolat nem egészen újkeletű, csak célkitűzésben és koncepcióban más, mint a régebbi elgondolás. A Műemlékek Országos Bizottsága még a múlt század utolsó évtizedeiben foglalkozott műemlékeink topográfiai összeírásának tervével, megelőzve ezzel az ismert nagy osztrák vállalat megindítását is. Programmoknál, jelentéseknél s a munka némi kezdeteinél azonban nem jutott tovább. Ami annál sajnálatosabb, mert az 1896-ban készített program egyes részleteiben meglepően közel jár a modernebb igényű módszeres követelményekhez. A benne körvonalazott mű helyett a sürgősség kimondásával s a minél gyorsabban, minél nagyobbak látszó eredmény produkálásának csábító jelszavával a tervezetések megvalósulásaként 1906-ban megjelent a bizottság kiadásában Gerecze Péter hatalmas műemléklajstroma, amely az emlékek helyszíni ismerete nélkül, csupán a rájuk vonatkozó irodalom adatainak kritikailag sem ellenőrzött összecédulázásából keletkezett. Hozzátehetjük mindjárt: tisztán gyakorlati, sőt bürokratikus céllal, amit maga az előszó sem leplez. Főérdemül tudja be, hogy „alapul fog szolgálni arra, hogy minél előbb meg lehessen szerkeszteni azoknak az emlékeknek hivatalos jegyzékét, melyek tulajdonosaira a vallás- és közoktatási miniszter döntése alapján a fenntartási kötelezettség a törvény értelmében is hárul.“ Az ily céllal szerkesztett műemléklajstrom aztán csakugyan nem is tarthat nagyobb igényt tudományos vállalkozás címére, mint bármely más állami szerv hivatalos, rubrikás kiadványa, amelyek közül Gerecze művét csupán a benne feldolgozott irodalom jegyzéke emeli a tudományosan is használható bibliográfiai segédkönyvek szintjére. A Műemlékek Országos Bizottságának szemei előtt tehát még a század első évtizedében is pusztán a gyakorlati és bürokratikus cél lebegett megvalósításra váró ideálként akkor is, amikor Németországban megjelent már Dehio „Handbuch“-jának első kötete, Bécsben pedig báró Helfen és Max Dvorák megadták már a tudományos műemléktopográfia programját.

A mi elgondolásunk éppen Dvorákéhoz, az österreichische Kunsttopographie mintaszerű vállalatához áll közel, habár a részletes megvalósításban itt-ott módosítanék az osztrák mintától megadott kereteket. A koncepció s a célkitűzés tisztán tudományos, vidékről vidékre

járó részletes történeti és leíró ismertetése az emlékeknek a reájuk vonatkozó írott források rendszeres feltárásával s maguknak az alkotó-soknak minél sokoldalúbb bemutatásával. Ebben a szellemben s ezeknek a szempontoknak világos felismerésével sürgette már évekkel ez-előtt Hekler Antal is a Műemlékek Országos Bizottságánál a munka mielőbbi megindítását. Mert hiszen legtöbbit bűváradó, legtöbb em-léket ismerő kutatóink maguk vallják, hogy rengeteg ismeretlen, soha közzé nem tett, soha fel nem dolgozott műemlék és műkincs lappang szerte — még a csonka hazában is. Ezek tervszerű és módszeres feldol-gozása s egységes és nagyszabású publikálása pedig nemcsak a mai birtokállományról ad végre tiszta képet, de ennél jóval több: az em-lékek és források részletes történeti ismertetésével rávilágít művészi múltunk nem egy megoldatlan kérdésére, tisztázza az adatokat s a mű-alkotások létrejöttének körülményeit s mint ilyen, anyagot és szilárd alapot szolgáltat a nagy összefoglalás, a szintézis számára is. Nem jeg-zék, nem lélek nélküli inventár, hanem történeti koncepciójú corpus-a a műemlékeknek. Célkütüzése nem is gyakorlati, még kevésbé bürok-ratikus, hanem tisztán tudományos: széleskörűen megszervezett, rendszeres és módszeres adatbeli részletkutatás, karöltve az emlékek tervszerű és modem igényű fényképezésével, amely ma már minden további munkának alapja és első feltétele.

Ezt a szempontot külön is óhajtának hangsúlyozni. Mert még ma is hallatszanak oly hangok, amelyek az itt körvonalazott célkütüzést nem akarják felismerni és elismerni s a műemlék-topográfiában ma sem látnak egyebet hivatalos használatra készült inventárnál. Pedig ez a fel-fogás lényegében ma is ott tart, ahol a Műemlékek Országos Bizottsága 3—4 évtizeddel ez-előtt s a probléma mélyére nézve éppen egyik főoka annak, hogy csehek, oláhok, osztrákok, szabadon működhetnek az el-csatolt területek műemlékei és művészi múltja körül. Mert a közelmúlt évtizedek tudománytörténetében tán nem is az a legfőbb mulasztás, amire Gerevich Tibor oly meggyőzően mutatott rá, hogy mindmáig megíratlan — magyar nyelven éppúgy, mint a külföld számára — a magyar művészettörténet nagy szintézise. Az ily koncepciójú mű szük-ségképpen csak sajátos szempontjai szerint megválogatott anyagra épít. Mi ennél — ha mélységben nem is, szélességben minden bizonnal — többet akarunk. A legnagyobb s ma már ki tudja, mennyi időre jóvá-tehetetlen mulasztás az, hogy hiányzik az egész Nagy-Magyarország művészeti emlékeit felölelő műemlék-topográfia, a rendszeres feltárás és monumentális publikáció, amely egyben a művészi múlt emlékeinek tudományos birtokbavételét is jelenti s ezt a ténytet kifelé és befelé egységesen, kellő nyomatékkal dokumentálja.

A hangsúly itt a „rendszeres“ és „monumentális“ jelzőkön van. Az ily kiadvány átütő erejét s a tudományos igényeken túlmenő jelentő-ségét, amely — hogy a ma oly közkeletű szóval élünk — a tudományos alkotást egyben kultúrpolitikai tetté avatja, szétszórtan megjelenő, még oly alapos és magas nívójú részlettanulmányok tömege sem pótolhatja. Ennek bizonyítására tán nem is kell példát idéznünk: a bevezetőül el-mondottakból, éppen Dagobert Frey könyvével kapcsolatban, a követ-keztetés könnyen levonható. De nem lehet az ily vállalkozás rendszer-

telen, ötletszerű tallózás sem, nem is válogathat anyagában sem gyakorlati céllal, sem valamely esztétikai dogma szemszögéből; minden érdeklő, mindent feltár, mert a múlt minden emlékében — ha mégoly szerény is az — egyéniség, kor, helyi hagyományok, néplélek vagy kulturális közösség művészi megnyilatkozását látja s feltárásával kielégítője lehet a tudomány újabb és újabb szempontjainak s probléma-állításainak.

A pozitivista részletkutatás elmúlt évtizedeiben nagyszabású oklevéltárak készítették elő a történettudomány új szempontú, nagy összefoglalásaiig nyelvemléktárak, régibb és újabb költői alkotások nagy filológiai apparátussal készült kritikai kiadásai szolgáltatták az irodalomtörténeti megértés biztos alapjait: művészi múltunk emlékeinek rendszeres feltárása még ma is csak sürgető kívánság, megvalósításra váró követelmény. Pedig ha a Magyar Történelmi Társulat, elnökének, Klebeisberg Kuno grófnak nagykonceptiójú elgondolása alapján ma is időszerűnek látta nemzeti történelmünk újabb korszakainak biztosabb megismeréséhez, a munka széleskörű megszervezésével a „Magyarország Ujabbkori Történetének Forrásai“ című részletes aktapublikáció megindítását, kétszeresen időszerű volna, égetőbb hiányokat pótolna művészetünk emlékeinek és történeti forrásanyagának tervszerű feltárása: a magyar műemléktopográfia. Anyaga a benne rejlő problémák s a műtörténeti tudomány egyetemesebb érdeklődési iránya révén a nemzeti kereteken messze túlnövő tudományos igényeket és várakozásokat elégíti ki s így megindítása, — mint tudománypolitikai tett — jelentőségben nem is kisebb amannál. Akinek vannak a külföldi szakörökkel termékeny kapcsolatai, akinek volt alkalmá hallani szóban és írásban, mit vár a külföld a magyar műtörténeti kutatástól, az világosan látja e célkitűzés egyetemes, de éppen ezért fokozottabb nemzeti jelentőségét is. A magyar műemléktopográfia is az a terület, mint a magyar ősrégészet, mint a római provinciális és népvándorláskori archeológia, amelyen a magyar kutatás sajátos hazai célkitűzéseinek feladása nélkül, sőt azok hangsúlyozásával is szélesebb horizonton kapcsolódhatnak be az európai tudományosság vállvetett munkájába.

Az ily vállalkozás ma már csak a munka intézményes megszervezésével lesz megvalósítható. Ennek részletes programja és tervezete — mint nem elvi kérdés — messze túllépne e tanulmány kereteit. Előttünk az osztrák példa, intő, követendő és minden tervezetnél beszédesebb az ő kész intézményeivel, melyeket vitatkozás és szónoklás nélkül alkotott meg: Kunsthistorisches Institut des Bundesdenkmal-amtes, Staatliche Lichtbildstelle, österreichische Kunsttopographie.

A cselekvések ideje elérkezett s talán még nem késő. Amit az előttünk járó nemzedék boldog Nagy-Magyarországban elmulasztott, azt nekünk kell szegényen és ídfosztottan a csonka hazában, megszükkült keretek között, helyrehoznunk. Szomorú örökség, — parancsoló kötelesség.

KAPOSSY JÁNOS